

**LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH OCHRANA
ZAJIŠŤOVANÁ ZMOCNĚNKYNÍ VLÁDY
PRO LIDSKÁ PRÁVA
V DOBÁCH STANDARDNÍCH
I V DOBÁCH MIMOŘÁDNÝCH**

Úřad vlády České republiky

Praha, září 2021

LIDSKÁ PRÁVA A JEJICH OCHRANA ZAJIŠŤOVANÁ ZMOCNĚNKYNI VLÁDY PRO LIDSKÁ PRÁVA V DOBÁCH STANDARDNÍCH I V DOBÁCH MIMOŘÁDNÝCH

I po více než třiceti letech od listopadu 1989 mnoho lidí v České republice ještě nechápe význam a závažnost ochrany lidských práv. Pro mnohé je to jen jakýsi abstraktní pojem, pod kterým si neumí nic konkrétního, co by mohlo ovlivnit jejich život, představit. Pokud vůbec uvažují o potřebě ochrany lidských práv i v dnešní době, pak spíše ve vztahu k občanům jiných zemí, kde je hrubé porušování základních lidských práv na denním pořádku. Přitom se lidská práva dotýkají i našeho každodenního života. Nejsou to jen občanská a politická práva, o kterých možná slyšíme nejčastěji, včetně tak hojně skloňované svobody projevu, ale i právo na soudní ochranu, na vzdělání, na spravedlivou odměnu za práci a uspokojivé pracovní podmínky, na ochranu zdraví, rodiny, specifická práva dětí, práva osob umístěných v ústavních zařízeních, a to nejen ve zdravotnických či sociálních, ale např. i ve věznicích, aj.

Nedílnou součástí ochrany uvedených práv jsou i povinnosti, jak o tom hovoří kromě jiného i Všeobecná deklarace lidských práv ve svém článku 29: „Každý má povinnosti vůči společnosti, v níž jedině může volně a plně rozvinout svou osobnost.“ Na to se nezřídka zapomíná, a je proto třeba si uvědomit, že bez odpovědnosti každého z nás nebude důsledné respektování lidských práv v praxi fungovat.

To byl i jeden z důvodů, proč jsem se rozhodla v zájmu zajištění kontinuity účinné ochrany lidských práv v České republice popsat v následujícím textu vývoj, kterým v poslední době tato oblast prošla. Pozornost je přitom věnována nejvíce období let 2019 až 2021, kdy jsem měla z pozice zmocněnkyně vlády pro lidská práva možnost ochrany a uplatňování lidských práv v naší zemi výrazněji ovlivnit.

Praha, září 2021

prof. JUDr. Helena Válková, CSc.
zmocněnkyně vlády České republiky pro lidská práva

I. Úvodem

Právní řád a existující právní instituty neposkytovaly před rokem 1990 ochranu lidských práv, a proto se polistopadové vlády snažily překonat tento zásadní nedostatek co nejrychlejším přistoupením k mezinárodním lidskoprávním závazkům a přijetím své vlastní právní úpravy. Přistoupení k opčnímu protokolu Mezinárodního paktu o politických a občanských právech (12. března 1991), přijetí evropské Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (18. března 1992) i ratifikace dalších významných mezinárodních smluv s lidskoprávním obsahem, jako např. Úmluvy o právech dítěte (6. února 1991) jsou toho výmluvným svědectvím. Nejdůležitějším výsledkem těchto snah na vnitrostátní úrovni pak nepochybně bylo přijetí ústavního zákona v podobě Listiny základních práv a svobod (9. ledna 1991).

II. Institucionální zajištění lidskoprávní agendy

Zmocněnec/zmocněnkyně vlády pro lidská práva

Pozice byla zřízena usnesením vlády ze dne 9. září 1998.

Úkolem zmocněnce/zmocněnkyně je

- zpracovávat a předkládat vládě koncepce či jiná doporučení k ochraně lidských práv;
- analyzovat ochranu lidských práv v ČR v souladu s Listinou základních práv a svobod a mezinárodními lidskoprávními smlouvami a zpracovávat zprávy o jejich plnění či jinak spolupracovat s jejich mezinárodními kontrolními orgány v rámci OSN či Rady Evropy;
- hodnotit vládní materiály legislativní a nelegislativní povahy z hlediska ochrany lidských práv;
- spolupracovat s orgány veřejné správy, nevládními neziskovými organizacemi a odborníky na zlepšení ochrany lidských práv v ČR.

Zmocněnec/zmocněnkyně vlády pro lidská práva je místopředsedou Rady vlády pro lidská práva, Rady vlády pro záležitosti romské menšiny, Rady vlády pro národnostní

menšiny, Rady vlády pro nestátní neziskové organizace, Vládního výboru pro osoby se zdravotním postižením a Rady vlády pro rovnost žen a mužů a má tak klíčovou roli v jejich fungování. Společně s jejich sekretariáty se poté odborně věnuje uvedeným problematikám a tak naplňuje své výše uvedené úkoly.

Některé vlády místo zmocněnce/zmocněnkyně pro lidská práva jmenovaly přímo ministra pro lidská práva, jehož úkoly byly ve své povaze podobné.

Rada vlády pro lidská práva

Rada vlády pro lidská práva byla založena usnesením vlády ze dne 9. prosince 1998 č. 809 ke zlepšení ochrany lidských práv v České republice u příležitosti 50. výročí přijetí Všeobecné deklarace lidských práv. Rada je poradním a koordinačním orgánem vlády pro otázky ochrany lidských práv a základních svobod v České republice.

Mezi úkoly Rady vlády pro lidská práva patří zejména:

- sledovat dodržování a naplňování Ústavy ČR, Listiny základních práv a svobod a dalších právních norem upravujících ochranu a dodržování lidských práv a základních svobod;
- sledovat vnitrostátní plnění mezinárodních závazků ČR plynoucích z úmluv na ochranu lidských práv
- zpracovávat pro vládu návrhy a doporučení ke zlepšení ochrany lidských práv

Členy Rady vlády pro lidská práva jsou z poloviny zástupci státní správy a dále zástupci nestátních organizací a akademické sféry. Pod Radou fungují výbory a pracovní skupiny, které jsou složeny podobným způsobem a věnují se konkrétním lidskoprávním otázkám. Jejich úkolem je především zpracovávat podklady a podněty pro Radu s návrhy řešení lidskoprávních problémů v ČR. V současnosti jde o tyto výbory:

- [Výbor pro základní práva a předcházení diskriminaci](#)
- [Výbor proti mučení a nelidskému zacházení](#)
- [Výbor pro práva dítěte](#)
- [Výbor pro práva cizinců](#)

- [Výbor pro sexuální menšiny](#)
- [Výbor pro lidská práva a moderní technologie](#)
- [Výbor pro práva lidí ohrožených chudobou a sociálním vyloučením](#)
- [Výbor pro práva starších lidí](#)
- [Pracovní skupina pro trestní politiku](#)

Činnost Rady zajišťuje její sekretariát. Ten připravuje především podklady pro jednání Rady a jejích orgánů a zpracovává materiály Rady a zmocněnce vlády pro lidská práva týkající se různých otázek ochrany lidských práv. Každoročně rovněž zpracovává Zprávu o stavu lidských práv v České republice.

Rada vlády pro národnostní menšiny

V roce 2001 se konstitovala nová Rada vlády pro národnostní menšiny, poté co 2. srpna 2001 nabyl účinnosti zákon č. 273/2001 Sb., o právech příslušníků národnostních menšin, na jehož základě vláda zřídila tuto Radu jako svůj poradní a iniciativní orgán pro otázky týkající se národnostních menšin a jejich příslušníků. Rada sleduje vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky z hlediska práv příslušníků národnostních menšin, zejména závazků plynoucích z Rámcové úmluvy o ochraně národnostních menšin, Evropské charty regionálních či menšinových jazyků a dalších mezinárodních smluv o lidských právech a základních svobodách, jimiž je Česká republika vázána; zajišťuje přípravu opatření vlády, která se týkají práv příslušníků národnostních menšin v České republice; vyjadřuje se k návrhům zákonů, k návrhům nařízení vlády a k opatřením, týkajících se práv příslušníků národnostních menšin, před jejich předložením vládě; připravuje také pro vládu nebo pro ministerstva či jiné správní úřady doporučení k zajištění potřeb příslušníků národnostních menšin, zejména v oblasti školství, kultury a médií; používání mateřského jazyka, společenského a kulturního života;

Rada vlády pro záležitosti romské menšiny

V roce 2001 prošla procesem racionalizace Meziresortní komise pro záležitosti romské menšiny. Schválení nového statutu pro ni znamenalo transformaci na Radu

vlády pro záležitosti romské menšiny, v jejímž čele je člen vlády, což byl dlouhodobý požadavek zástupců romských komunit. V Radě zasedají zástupci státní správy a dále zástupci občanského sektoru hájící zájmy Romů.

Tato Rada, mimo jiné, připravuje a schvaluje stanoviska pro rozhodnutí vlády a vyjadřuje se v rámci připomínkového řízení k návrhům jiných orgánů zasahujících do oblasti romské integrace, schvaluje dlouhodobé a střednědobé strategie romské integrace, navrhuje dílčí opatření a podněty v oblasti romské integrace, schvaluje pravidelné roční analýzy a hodnocení postavení romské menšiny v České republice, včetně vyhodnocení plnění přijatých unesení vlády, také doporučuje výhledy priorit dotační politiky státu v oblasti romské integrace, včetně návrhu výše výdajů v této oblasti a jejich rozdělení, projednává návrhy v oblasti metodické podpory činnosti krajských koordinátorů pro romské záležitosti, romských poradců, terénních pracovníků a asistentů, zajišťuje jednání s mezinárodními vládními i nevládními organizacemi a institucemi, Evropskou unií a orgány členských států EU a dalších států v oblasti romské integrace a sleduje a vyhodnocuje činnost Agentury pro sociální začleňování (nyní působící v gesci MMR), která pomáhá obcím a městům při mapování problémů sociálně vyloučených lokalit a jejich obyvatel, při přípravě dlouhodobějších procesů pro jejich řešení i při získávání financí na tyto postupy.

Vládní výbor pro osoby se zdravotním postižením

Vládní výbor pro osoby se zdravotním postižením (VVOZP) byl zřízen usnesením vlády ČR ze dne 8. 5. 1991 č. 151 a je jejím stálým koordinačním, iniciativním a poradním orgánem pro problematiku podpory osob se zdravotním postižením. VVOZP se zabývá zejména problémy, které nemůže samostatně vyřešit jediný resort. Jeho cílem je pomáhat při vytváření rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením ve všech oblastech života společnosti. Prostřednictvím svých zástupců ve Výboru se na jeho činnosti podílí osoby se zdravotním postižením.

VVOZP zejména:

- spoluvytváří a koordinuje státní politiku týkající se podpory osob se zdravotním postižením,

- zaujímá stanoviska a předkládá doporučení k materiálům předloženým vládě ČR, pokud se dotýkají osob se zdravotním postižením,
- sleduje a napomáhá realizaci aktuálně platných národních plánů pro osoby se zdravotním postižením.

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace

Rada vlády pro nestátní neziskové organizace byla zřízena usnesením vlády z 10. června 1992 č. 428 původně jako Rada pro nadace; usnesením vlády z 30. března 1998 č. 223 byla však transformována na Radu vlády pro nestátní neziskové organizace (NNO).

Rada soustřeďuje, projednává a předkládá vládě materiály týkající se NNO a vztahující se k vytváření vhodného prostředí pro jejich existenci a činnost. Konkrétně to např. znamená, že sleduje, iniciuje a vyjadřuje se k právním předpisům upravujícím postavení a činnost NNO, iniciuje spolupráci mezi ministerstvy, jinými správními úřady a orgány územní samosprávy v oblasti podpory NNO, včetně dotační politiky z veřejných rozpočtů. Kromě toho i monitoruje a vyhodnocuje informace o postavení NNO v rámci Evropské unie.

Rada vlády pro rovnost žen a mužů

Rada vlády pro rovnost žen a mužů byla zřízena usnesením vlády č. 1033 ze dne 10. října 2001 a je jejím stálým poradním orgánem v oblasti vytváření rovných příležitostí pro ženy a muže. Rada vlády pro rovnost žen a mužů připravuje návrhy směřující k prosazování a dosažení rovnosti žen a mužů, zejména sleduje vnitrostátní plnění mezinárodních závazků České republiky v této oblasti, identifikuje ve společnosti aktuální problémy týkající se rovnosti žen a mužů, projednává a doporučuje vládě základní koncepční směry postupu vlády České republiky při prosazování rovnosti žen a mužů a zaujímá stanoviska k návrhům vládních, resortních a dalších opatření, která se týkají rovnosti žen a mužů. Kromě toho průběžně monitoruje a vyhodnocuje efektivitu naplňování a realizaci strategických dokumentů vlády pro oblast rovnosti žen a mužů, a to v úzké spolupráci s nevládními neziskovými organizacemi působícími v této sféře.

Všechny Rady a VVOZP si zřizují pro jednotlivé okruhy svých věcných aktivit Výbory a Pracovní skupiny, které jim připravují podklady pro jednání, navrhují přijetí usnesení a v případě potřeby operativně zpracovávají důležitá aktuální doporučení (např. dále zmíněná „Desatera v době covidové“).

III. Aktivizace lidskoprávní agendy v letech 2019-2021

Veškerou výše zmíněnou agendu měli zpravidla v gesci buď ministři pro lidská práva, nebo – v případech, kdy funkce ministra pro lidská práva nebyla zřízena – zmocněnci vlády pro lidská práva. V některých obdobích byla koordinována a řízena tato oblast i jinými pověřenými členy vlády (např. ministrem spravedlnosti), což však vedlo ke stagnaci a nedostatku pozornosti věnované aktuálním problémům s lidskoprávní dimenzí jak na úrovni legislativy, tak na úrovni exekutivy. To se bohužel projevilo i v postupné ztrátě povědomí veřejnosti o významu ochrany lidských práv v dnešní době.

Vláda premiéra Andreje Babiše proto jmenovala zmocněnkyní vlády pro lidská práva prof. JUDr. Helenu Válkovou, CSc., která byla do funkce uvedena 6. května 2019, aby tuto oblast opět aktivizovala, stanovila priority a předložila pro výše uvedené oblasti do konce volebního období (podzim 2021) ke schválení všechny strategické dokumenty na období let 2021 až 2031.

Tyto úkoly se podařilo splnit do konce července 2021, a to navzdory komplikacím v souvislosti s pandemickou situací, kterou vláda i její zmocněnkyně pro lidská práva musely průběžně operativně řešit.

V oblasti lidských práv Rady vlády pro lidská práva přijala na svém zasedání 27. května 2019 následující **priority**:

1. Ochrana práv osob ohrožených chudobou a sociálním vyloučením
2. Práva dítěte v soudním řízení
3. Diskriminace na základě věku a ochrana práv starších osob
4. Ochrana procesních práv pojištěnců v oblasti úhrad zdravotních služeb
5. Zlepšení situace v oblasti vězeňství

6. Zaměstnávání cizinců a ochrana jejich práv
7. Lidská práva a moderní technologie
8. Lidskoprávní vzdělávání a osvěta
9. Monitorování plnění mezinárodních lidskoprávních závazků ČR

Zmocněnkyně Helena Válková se s těmito prioritami plně ztotožnila:

„Je pro mě např. velice důležité, aby se řešila práva osob ohrožených chudobou v sociálně vyloučených lokalitách, práva dětí ohrožených rozpadem rodiny a odstranila se nepřijatelná diskriminace na základě věku, např. u seniorů, kteří nemohou často již kolem šedesátky pokračovat v práci nebo nalézt vhodné uplatnění ve veřejném životě. Byla bych také ráda, kdyby se zvýšila efektivita programů zacházení s odsouzenými, zejména pak s těmi ve věznicích, aby se po svém propuštění z výkonu trestu mohli co nejdříve uplatnit ve společnosti, především pak v pracovní sféře.“

V oblasti rovnosti žen a mužů patřila k prioritám **zejména prevence domácího a sexuálního násilí a pomoc obětem těchto forem násilí**. Nový Akční plán prevence domácího a genderově podmíněného násilí na léta 2019 – 2022 byl vůbec prvním materiálem, který zmocněnkyně vlády pro lidská práva předložila vládě ČR v květnu 2019.

IV. Strategické dokumenty

Národní plán podpory rovných příležitostí pro osoby se zdravotním postižením na léta 2021 – 2025

červenec 2020

Základním cílem a účelem Národního plánu je navázat na doposud realizovanou státní politiku v této oblasti, pokračovat v prosazování a podpoře integrace osob se zdravotním postižením a prostřednictvím konkrétních opatření naplňovat jednotlivé články Úmluvy o právech osob se zdravotním postižením. Plán se zaměřuje na následující oblasti: Obecné závazky a principy ochrany před diskriminací, Přístupnost staveb, dopravy a pozemních komunikací, Přístupnost informací a služeb veřejné správy, Mimořádné události a krizové situace, Nezávislý život, Rovnost před zákonem a přístup ke spravedlnosti, Život v rodině, Vzdělávání

a školství, Zdraví a zdravotní péče, Rehabilitace, Zaměstnávání osob se zdravotním postižením, Posuzování zdravotního stavu pro jednotlivé subsystémy sociálního zabezpečení, Pečující osoby, Participace osob se zdravotním postižením a jejich organizací na politickém a veřejném životě, Přístup ke kulturnímu dědictví, účast na kulturním životě a sportovních aktivitách, Statistické údaje a Koordinace a monitorování plnění Národního plánu.

Strategie rovnosti žen a mužů na léta 2021 -2030

březen 2021

V rovnosti žen a mužů Česká republika dlouhodobě zaostává za průměrem Evropské unie. Genderové nerovnosti přitom mají negativní dopad na kvalitu života žen i mužů. Strategie se proto v osmi oblastech společenského života zaměřuje na konkrétní opatření ke snížení genderových nerovností. Jedná se o opatření v oblasti Práce a péče, Rozhodování, Bezpečí, Zdraví, Poznání, Společnost, Vnější vztahy a Instituce. Dokument reflektuje i aktuální vývoj způsobený pandemií covid-19.

Podle dat Institutu pro demokracii a ekonomickou analýzu při CERGE-EI měla krize tvrdší dopad na ekonomické postavení žen a na jejich psychické zdraví. V loňském roce přibýlo 32,8 tisíc nezaměstnaných žen a 19,6 tisíc nezaměstnaných mužů, ženy také ve větší míře doplácují na zavření škol, školek a dětských skupin. Během karantény stoupl počet případů domácího násilí, kdy pomáhající organizace loni vykázaly až o 40 % více obětí.

Strategie rovnosti, začlenění a participace Romů na léta 2021 – 2030

červen 2021

Účelem Strategie 2021+ je vytvořit rámec pro opatření, která rozvinou pozitivní změny, jichž bylo dosaženo v některých oblastech romské integrace a pro opatření, která povedou ke zvrácení negativních trendů tam, kde negativní trendy přetrvávají anebo se dokonce prohlubují.

Konečným cílem je odstranění všech neodůvodněných a nepřijatelných rozdílů mezi situací značné části Romů a většinové populace, zajištění účinné ochrany Romů

před diskriminací a anticiganismem a povzbuzení emancipace Romů, romské kultury, jazyka a participace Romů. Pokrok, kterého by při dosahování konečného cíle mělo být dosaženo do roku 2030 je definován u jednotlivých opatření Strategie 2021+.

Strategie stanovuje 6 tematických kapitol, které pokrývají nerovnosti a přetrvávající problémy v hlavních společenských oblastech: Emancipace, Podpora rovnosti, začleňování a participace, Anticiganismus, Vzdělávání, Bydlení, Zaměstnanost a Zdraví. Průřezovým tématem jsou pak Kapacity a zdroje pro implementaci Strategie 2021+.

Strategie spolupráce veřejné správy s nestátními neziskovými organizacemi na léta 2021 – 2030

červenec 2021

Hlavním cílem Strategie je posílení spolupráce a partnerství veřejné správy s neziskovým sektorem, neboť jeho entity, mezi nimiž mají výrazné zastoupení nestátní neziskové organizace, přispívají k vyváženému vývoji České republiky v oblasti sociální, hospodářské, kulturní i environmentální. Nestátní neziskové organizace v roli stabilního a silného partnera veřejné správy se výrazně podílejí na zajištění potřeb české společnosti a zvyšují kvalitu života obyvatel České republiky. Materiál přichází s vizí nestátních neziskových organizací jako stabilních a silných partnerů veřejné správy při naplňování potřeb společnosti, nastavuje v potřebné míře detailu základní rámec rozvoje spolupráce mezi veřejnou sférou a neziskovými organizacemi a navrhuje podmínky pro činnost nestátních neziskových organizací, kterých by mělo být naplňováním Strategie v letech 2021 až 2030 dosaženo.

Strategie se člení na tři strategické oblasti: společenské klima pro činnost nestátních neziskových organizací; participace a partnerství veřejné správy a neziskového sektoru a právní prostředí a financování nestátních neziskových organizací.

Předložení a schválení těchto stěžejních dokumentů zavazujících ve výše uvedených oblastech i budoucí vlády lze pokládat za jednoznačný úspěch této vlády i zmocněnkyně pro lidská práva.

Kromě již uvedených, plánovaných a termínovaných strategických dokumentů byl připraven i návrh **Vládní strategie rovnosti a odstraňování bariér důstojného života LGBTI+ lidí v ČR 2021–2026.** Hlavním úkolem této Strategie je odstraňovat bariéry, kterým LGBTI+ lidé v české společnosti čelí a zajistit jim rovné postavení v souladu s ústavním pořádkem a mezinárodními závazky České republiky.

Strategie vychází z toho, že rovnost v důstojnosti a v právech patří k základním hodnotám České republiky vyjádřeným v Listině základních práv a svobod v mezinárodních úmluvách o ochraně lidských práv, jichž je ČR smluvní stranou, a v neposlední řadě také v právu EU. Strategie proto přináší kroky a opatření, jak LGBTI+ lidem zajistit ochranu před diskriminací a násilím, zajistit uznání jejich osobnosti a identity stejně jako rovné postavení a rovné příležitosti v jejich rodinném životě, zaměstnání, sociální a zdravotní oblasti a vzdělávání.

V. Činnost během pandemie covid-19

Od března 2020 až do současné doby čelí Česká republika stejně jako všechny země po celém světě pandemii nemoci covid-19. Pandemie vyvolala nutnost přijmout na celostátní úrovni řadu restriktivních opatření k zajištění ochrany života a zdraví obyvatelstva, která ale v některých směrech omezila základní práva a svobody. Zmocněnkyně vlády pro lidská práva reagovala na tuto situaci průběžnými návrhy a doporučeními ke zlepšení situace zvláště ohrožených skupin obyvatel, v rámci kterých byly příslušné rezorty upozorňovány na některá svá excesivní vybočení v případech, kdy nebylo nezbytně nutné konkrétní lidská práva omezit.

Nejefektivnější dokumenty přijaté v zájmu zvláště ohrožených skupin obyvatel

Seniorské desatero (nejen) pro časy koronaviru - na všech životech záleží

23. června 2020

Dokument byl vypracován *Pracovní skupinou Rady vlády ČR pro lidská práva zřízenou k řešení diskriminace na základě věku a ochrany práv starších osob* dne 12. června 2020. Svým zaměřením a obsahem navazuje na *Výzvu k zastavení ageismu a věkové diskriminace v době koronaviru*, *Stanovisko Alzheimer Europe k rozdělování omezených zdrojů pro intenzivní péči v průběhu pandemie COVID-19*, výzvu *Bez starých lidí není budoucnost* a další podobné výzvy. Dokument vychází ze

zhodnocení opatření, která byla ve vztahu k seniorům přijata během koronavirové krize. Formuluje deset obecných principů a doporučení, jež by měla určovat přístup ke starším lidem do budoucna, a to nejen v době krize, a sloužit jako východisko při přijímání konkrétních opatření:

1. Senioři (starší lidé) tvoří homogenní skupinu osob. Mají různé názory, zájmy a potřeby. Všem seniorům, ať žijí aktivním životem, nebo jsou odkázáni na pomoc druhých, náleží v naší společnosti nezastupitelné místo.
2. Pandemie koronaviru ani jiné podobné hrozby nedopadají pouze na seniory, ale na celou společnost. Zastavení pandemie proto není záležitostí či odpovědností určité kategorie osob. Je záležitostí a odpovědností nás všech.
3. Protikrizová opatření namířená na podporu a ochranu seniorů musejí být přijímána a realizována za účasti a ve spolupráci všech složek společnosti. Důležitou úlohu zde hrají veřejná moc, soukromý sektor, nevládní organizace, aktivní dobrovolníci i mnozí další. Na rozhodování o podobě opatření se musejí v dostatečné míře podílet také sami senioři, kteří nesmějí být vnímáni a prezentováni jen jako pasivní příjemci pomoci druhých.
4. V době krize je nutné pro starší lidi včas zajistit úplné a vzájemně si neodporující informace o povaze krize a charakteru přijímaných opatření. Stejně tak je třeba mít přesné a spolehlivé informace o tom, jak krize a protikrizová opatření na starší lidi dopadají. Veškerá sdělení musejí být formulována srozumitelně, věcně a bez vyvolávání zbytečné paniky. Klíčová role zde připadá televizi, rozhlasu, novinám a dalším médiím.
5. Protikrizová opatření, ať jsou přijímána na úrovni vlády, či kdekoli jinde (podniky, léčebny, domovy pro seniory apod.), by měla vycházet z předem vypracovaného krizového plánu členěného na jednotlivé etapy řízení. Součástí plánu musí být včasné zajištění dostatečného množství ochranných prostředků, jako např. zdravotních potřeb, roušek či respirátorů.
6. Ani v době krize nelze starším lidem z důvodu jejich věku upřít přístup ke zdravotní péči a sociálním službám, nebo jim je poskytovat v menším rozsahu či kvalitě. Zdravotní péče i sociální služby jsou zde pro všechny. Všechny lidské životy mají hodnotu a je třeba za ně bojovat.

7. Starší lidé se nesmějí ocitnout v dlouhodobé sociální izolaci, která by mohla ohrozit jejich fyzické či duševní zdraví. Přijímaná opatření na ně nesmějí mít nepřiměřené negativní dopady a nadměrně zasahovat do jejich životů.
8. Je třeba zabránit tomu, aby se zařízení institucionální péče změnila v průběhu pandemie v past, odkud není úniku, či aby takto byla vnímána. Tato zařízení mají starším lidem život usnadňovat, ne jej ohrožovat.
9. Je nutné zajistit, aby veškeré zdravotní výkony či sociální služby, které nemohly být starším lidem během krizového období poskytovány, byly k dispozici co nejdříve po jeho skončení. Současně je důležité, aby na seniory disproportčně nedopadly negativní důsledky krize, např. důsledky ekonomické.
10. Všem těm, kteří se během krize podíleli na podpoře a pomoci starším lidem, včetně tisíců dobrovolníků, náleží ocenění a poděkování. Jsou důkazem toho, že mezigenerační solidarita, jež tvoří jeden ze základních pilířů každé civilizované společnosti, v České republice existuje a lze s ní počítat i v dobách krizí a ohrožení. Tuto solidaritu je třeba dále posilovat, protože je jednou z nejlepších záruk toho, že principy a doporučení formulovaná v tomto desateru nezůstanou jen na papíře, ale budou reálně ovlivňovat životy nás všech.

Desatero doporučení týkající se rodin a dětí

27. listopadu 2020

1. Dítě má právo na nepřetržitou přítomnost svého zákonného zástupce ve zdravotnickém zařízení. Uvedené právo je dítěti výslovně přiznáno zákonem, vnitřní řád poskytovatele zdravotních služeb tak může pouze stanovit bližší pravidla výkonu tohoto práva, ale nemůže jej zcela vyloučit.
2. Dítě má právo na návštěvy zákonných zástupců v zařízeních ústavní péče. Plošné zákazy návštěv a jiná plošná omezení kontaktu dítěte s rodinou či blízkými nejsou v nejlepším zájmu dítěte. Případné zákazy návštěv dětí umístěných v zařízeních mají být vydávány pouze individuálně v odůvodněných závažných případech. V této souvislosti je také potřeba poskytnout vedoucím zařízení srozumitelné informace a instrukce, jak v dané situaci postupovat a jaká hygienická opatření musí být dodržena.

3. Dítě má právo na kontakt s oběma rodiči, pokud nebyl soudem omezen. To platí i při omezení rodiče na osobní svobodě jako např. ve věznici. Návštěvy dětí by proto měly být ve věznicích povoleny i během platnosti krizových opatření a měla by být umožněna přítomnost více než jednoho dítěte při jedné návštěvě při dodržení řádných hygienických opatření.
4. Dítě má právo na vzdělání v nejvyšší možné kvalitě. Distanční forma vzdělávání je však spojena s mnohými obtížemi a závisí na materiálním vybavení rodiny a schopnosti rodičů děti ve vzdělání podpořit. Zavádění krizových opatření k omezení provozu škol a školských zařízení by proto mělo být uplatněno až jako nejzazší řešení. V dětských domovech se školou a výchovných ústavech by se přímé vyučování nemělo omezovat vůbec nebo pouze v naprosto výjimečných případech, neboť v těchto zařízeních tráví děti společně svůj čas i mimo vyučování.
5. Dítě se speciálními vzdělávacími potřebami má právo na bezplatné poskytování podpůrných opatření i během distančního vzdělávání. Individualizovanou podporu v rámci distančního vzdělávání je nezbytné zajistit také dětem ze sociálně znevýhodněných rodin a vyloučených lokalit. Po návratu do škol by dětem měla být poskytnuta dostatečná podpora včetně speciálně pedagogické péče, pokud ji budou potřebovat.
6. Dítě má právo na potřebnou sociální podporu i péči. Sociální služby by měly být přístupné za každých okolností přinejmenším ve své terénní formě. V krizových situacích by mělo zůstat povoleno zejména poskytování sociálně aktivizačních služeb pro rodiny s dětmi a asistenčních, odlehčovacích i dalších podpůrných služeb pro rodiny dětí se zdravotním postižením.
7. Dítě a jeho rodina mají právo na materiální zabezpečení. Osobám pečujícím o dítě by měla být zajištěna podpora při péči o dítě po dobu uzavření škol bez ohledu na to, jakým způsobem získávají prostředky k živobytí. Při tvorbě státních podpor je nutno nezapomínat na to, že někteří rodiče jako například samoživitelé či rodiče dětí se zdravotním postižením nepracují v zaměstnaneckém poměru na plný úvazek, neboť musí pečovat o své dítě. Práce na částečný

úvazek, dohodou, případně formou živnosti jim často umožňuje lépe sladovat výdělečnou činnost s péčí o děti.

8. Dítě má právo na bydlení a stabilní prostředí a toto právo je důležité o to důsledněji dodržovat právě v krizových dobách. V době platnosti vládních opatření a i v měsících bezprostředně následujících po skončení jejich platnosti by proto měly obce odkládat vystěhovávání domácností s dětmi z obecních bytů a rovněž bezúročně odkládat splatnost nájmu, popř. promíjet rodinám s dětmi dluhy související s bydlením způsobené zhoršenou ekonomickou situací.
9. Dítě má právo na včasnou soudní ochranu. Vzhledem k jejich zranitelnosti je obzvláště u dětí nutné, aby o jejich záležitostech bylo v soudních řízeních rozhodnuto pokud možno co nejdříve a bez dlouhých průtahů. K průtahům v opatrovnických řízeních týkajících se dětí by tak nemělo docházet ani během krizových opatření. Při nařizování či konání soudních jednání by měl být vedle ostatních faktorů zohledněn i zájem dítěte na včasném rozhodnutí.
10. Dítě má právo na příznivé rodinné prostředí, ve kterém se cítí bezpečně a najde v něm v případě potřeby ochranu a podporu. Děti mohou mít problém pochopit novou situaci a zpracovat všudypřítomné a často protichůdné informace. Mohou rovněž zvýšeně vnímat nervozitu, stres a jiné negativní vlivy v rodině, což může u nich vést k úzkosti, strachu a dalším negativním psychologickým jevům. Dítě potřebuje mít možnost svěřit se se svými pocity a prožitky a sdělit někomu své názory a obavy – rodičům, jiným blízkým osobám či odborníkům, kterým může důvěřovat. V případě potřeby by tedy dětem a jejich rodičům měla být poskytnuta vhodná krizová pomoc a stát by měl podporovat posílení kapacit jejich poskytovatelů.

Technologické desatero (nejen) pro časy koronaviru

21. prosince 2020

Moderní technologie jdou ruku v ruce s lidskými právy i ve výjimečných stavech.

1. Technologie a digitalizace se v době koronaviru ukázaly jako klíčové. Je proto vhodné pokračovat v jejich zavádění napříč odvětvími (např. v oblastech telekomunikační infrastruktury, e-governmentu či distančního vzdělávání). Používání technologií je třeba doprovázet odpovídající finanční podporou a zvyšováním kvalifikace osob, které s nimi mají pracovat (a to jak ve státních orgánech, tak mezi uživateli). Přispívat k rozvoji digitalizace je úkolem primárně veřejné správy. Technologická opatření, která byla zavedena během krizové situace, a která se osvědčila bez negativního dopadu či přispěla k dodržování lidských práv, by se měla zachovat.
2. I během výjimečných situací musí být zajištěn chod soudních a správních orgánů, především s cílem neprodlužovat délku řízení nad únosnou mez. Je třeba hledat možnosti využití moderních technologií, které by těmto orgánům řádný a nepřetržitý chod umožnily. Tato řešení musí především naplňovat právo na spravedlivý proces.
3. Ani za výjimečných situací nesmí být existující nástroje a procesy využívány k zásadně odlišnému účelu, než pro jaký byly původně vytvořeny, např. ke sledování či profilování obyvatel. Není možné data sbírat v nadměrném množství a propojovat data v registrech způsobem, který by významně měnil jejich dříve určený účel. Stejně tak nadměrné sledování osob, zasahující do soukromí a důstojnosti, je nepřípustné.
4. Nouzové situace nejsou omluvou pro nedodržování pravidel ochrany osobních údajů. Naopak právě v souvislosti s větším využíváním technologických nástrojů roste význam této ochrany. Je třeba klást důraz na transparentnost zpracování dat a jeho soulad s pravidly ochrany soukromí a osobních údajů, jakož i zákazem diskriminace. Je nezbytné provést analýzu

dosavadního nakládání s osobními údaji v době mimořádných opatření, aby bylo možné se poučit z chyb a nedostatků.

5. Současně se zaváděním moderních technologií a postupů je nutné zajistit, aby je jejich adresáti mohli užívat. Nezajištěné připojení, vybavení či nedostatek digitálních dovedností mohou vést k vyloučení určitých skupin z účasti na společenském životě (senioři, osoby se speciálními potřebami, žáci vzdělávání z domova, samoživitelé atd.). S obdobnými problémy se však mohou ze stejných důvodů potýkat též podnikatelé.

6. Informace předávané prostřednictvím technologií musí respektovat všechny adresáty a přizpůsobit tomu svou formu (např. převádění do znakového jazyka nebo uzpůsobení pro slabozraké a nevidomé). Zároveň by nadále měl existovat i nedigitální způsob komunikace pro ty, kteří moderní technologie využívat nemohou nebo nechtějí.

7. Přístup k informacím je klíčový zejména v krizových situacích. Média by měla dodržovat profesionální a etické standardy odpovědné žurnalistiky a zveřejňovat jen ověřené informace. Měla by se rovněž vyvarovat stigmatizace obětí krizových situací či bezdůvodného spojování určitých společenských skupin s probíhající krizí. Stát by měl fungovat otevřeně, poskytovat médiím relevantní informace ve srozumitelné a přístupné formě a neutajovat klíčová fakta, avšak ani nešířit paniku. Stát se nesmí uchýlovat k cenzuře.

8. Využívání moderních technologií při řešení krizových situací musí být vždy provázeno jasným, přesvědčivým a jednotným vysvětlením jejich smyslu a cílů. Adresáti musí opatřením především rozumět a věřit jim na základě faktu, transparentní komunikace a odbornosti. Průvodním jevem dnešní společnosti je nárůst dezinformací, konspiračních teorií a relativizace faktů ohrožujících řešení krizových situací. Stát i média by proto měly společně usilovat o společenskou osvětu a poskytovat návod pro využívání moderních technologií k úspěšnému zvládnutí krizových situací.

9. Zaměstnanci státního i soukromého sektoru by měli být školeni v oblasti kyberbezpečnosti a pravidel bezpečné práce z domova/online. Školení by mělo být přínosné pro daného zaměstnance a reagovat na aktuální hrozby, které jsou problémem v dané oblasti. Osvojení potřebných znalostí je vhodné testovat tak, aby se zjistily případné nedostatky školení. Soukromé podniky a státní instituce by měly monitorovat a podle toho zvyšovat bezpečnost svých sítí, dodavatelů vybavení, služeb a softwaru.

10. Zaměstnavatelé by měli podle svých možností více využívat flexibilní formy práce svých zaměstnanců, ve formě prospěšné oběma stranám, s cílem dosažení lepší rovnováhy pracovního a rodinného života a vyššího pracovního zapojení osob pečujících o děti či závislé osoby. Flexibilní formy práce zároveň nesmí vést k porušování zákoníku práce, zejména při rozvrhu a dodržování pracovní doby. Zaměstnavatelé i zaměstnanci by se rovněž měli vzdělávat ve využívání flexibilních forem práce, včetně nastavení rovnováhy mezi online a off-line životem.

Doporučení Rady vlády pro rovnost žen a mužů v souvislosti s řešením negativních hospodářských a sociálních dopadů šíření onemocnění covid-19:

1. Zavést kompenzaci pro osoby pracující na dohody konané mimo pracovní poměr (DPP/DPČ).
2. Předložit návrh zákona o zálohovém (náhradním) výživném.
3. Zrušit zákaz přítomnosti otců (a doprovázejících osob) při porodu.
4. Informovat veřejnost o dostupných službách pro osoby ohrožené domácím a genderově podmíněným násilím.
5. Iniciovat jednání s veřejnoprávními médii za účelem zajištění informování veřejnosti o domácím a genderově podmíněném násilím.
6. Předložit novelu zákona o dětských skupinách zajišťující financování dětských skupin ze státního rozpočtu.
7. Předložit novelu zákona o sociálních službách zajišťující dostupnost specializovaných azylových domů pro oběti domácího násilí.
8. Předložit návrh na ratifikaci Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí.

9. Vyhodnotit dopady nárůstu domácího násilí v rodinách během nouzového stavu a zohlednit je při stanovování finanční alokace dotačního programu Rodina rok 2021.
10. Zajistit alokaci dotačního programu Úřadu vlády ČR pro NNO působící v oblasti rovnosti žen a mužů alespoň ve výši 10 mil. Kč.
11. Zvýšit současné personální a finanční zdroje pro mapování a zvládání dosavadních i budoucích genderových dopadů pandemie covid-19.
12. Zajistit vyvážené zastoupení žen a mužů v Národní ekonomické radě vlády (NERV) a dalších poradních orgánech podílejících se na řešení hospodářské krize.
13. Provést transpozici směrnice Evropského parlamentu a Rady (EU) 2019/1158 ze dne 20. června 2019 o rovnováze mezi pracovním a soukromým životem rodičů a pečujících osob a o zrušení směrnice Rady 2010/18/EU.
14. Zajistit hodnocení dopadů na rovnost žen a mužů a lidská práva u všech opatření projednávaných během nouzového stavu, včetně zajištění testu proporcionality případných zásahů do základních práv a svobod.
15. Využívat odborné studie zaměřené na sociální a ekonomické dopady ve vztahu k rovnosti žen a mužů při formulaci a přijímání opatření během nouzového stavu.

Výše uvedená doporučení a výzvy zmocněnkyně průběžně zasílala dotčeným ministerstvům, aby je mohla zohlednit ve své práci. Dokumenty se setkaly vesměs s pozitivní odezvou ve veřejnosti a v řadě případů přiměly příslušná ministerstva korigovat v zájmu posílení ochrany lidských práv některá z jejich původně příliš restriktivních opatření.

VI. Legislativní aktivity a návrhy zákonů

Zmocněnkyně vlády pro lidská práva připravila několik legislativních návrhů, z nichž je třeba upozornit především na:

Zákon o poskytnutí jednorázové peněžní částky osobám sterilizovaným v rozporu s právem (sněmovní tisk [603](#))

Návrh zákona se věnuje jednomu z nejvýznamnějších a dlouhodobých lidskoprávních problémů ČR a to odškodnění obětí protiprávních sterilizací. Těmi byly především, nikoliv však výlučně romské ženy, na kterých byly především v období komunismu a následně i v 90. letech prováděny sterilizace bez jejich svobodného a informovaného souhlasu jako určité propopulační opatření. Již v roce 2005 tehdejší veřejný ochránce práv tuto praxi odsoudil, následně se obětem omluvila vláda v roce 2009, avšak z důvodů promlčení se většina z nich již nedomohla odškodnění utrpěné újmy a zásahu do svých práv u soudu. Návrh zákona proto přichází s ex gratia odškodněním ve výši 300 tis. Kč obětem, které prokáží, že byly protiprávně sterilizovány. Návrh zákona byl předložen sněmovně 27. 9. 2019 a schválen 4.6.2021; Senát projednal a schválil návrh na své schůzi 21.7.2021; po podpisu prezidenta byl publikován ve Sbírce zákonů pod č. 297/2021 a nabude účinnosti 1.1.2022. **Tím byl konečně vyřešen jeden z významných lidskoprávních problémů české minulosti.**

Zákon o ochránci práv dětí (sněmovní tisk [894](#))

Návrh zákona předpokládá *zřízení nové instituce ochránce práv dětí (dětský ombudsman), který by se systémově věnoval právům dětí, sledoval jejich dodržování, předcházel problémům a jejich porušování a doporučoval cesty a postupy, jak práva dítěte účinněji chránit a naplňovat. Dětský ombudsman by se měl rovněž stát široce přístupným všem dětem v ČR, měl by umět s nimi vstřícně komunikovat o jejich problémech a umožnit jim účastnit se rozhodování o věcech, které se jich ve společnosti a veřejném prostoru týkají.* Neméně důležitou by byla nová pravomoc ochránce práv dětí vstupovat do takových soudních řízení, kde hrozí porušení práv dítěte a svou aktivní účastí takové riziko snižovat. Návrh zákona byl předložen sněmovně 16. 6. 2020, ta však návrh dosud neprojednala a bude tedy třeba jej v novém volebním období znovu podat, projednat a schválit.

Opční protokol k Úmluvě OSN o právech osob se zdravotním postižením

(sněmovní tisk 356)

Tento tisk byl předložen sněmovně již 13. 12. 2018, avšak sněmovna jej schválila až na své schůzi dne 22.4.2021. Vzhledem k tomu, že Senát vyslovil svůj souhlas s ratifikací již 27. 2. 2019, bylo možné doručit jej jako schválenou mezinárodní smlouvu prezidentovi republiky, což se stalo 27. 4. 2021; prezident svůj podpis připojil 27. 7. 2021. Ministerstvo zahraničních věcí odeslalo ratifikační listiny do OSN; měsíc po jejich uložení v OSN bude Opční protokol zveřejněn ve Sbírce mezinárodních smluv.

Návrh na ratifikaci Úmluvy Rady Evropy o prevenci a potírání násilí na ženách a domácího násilí (dále jen „Úmluva“ nebo „Istanbulská úmluva“)

Prevence domácího násilí a násilí na ženách patří k prioritám zmocněnkyně vlády pro lidská práva. V den svého jmenování předložila zmocněnkyně vládě ČR akční plán prevence domácího násilí (6.5.2019), který obsahoval řadu konkrétních opatření v této oblasti. Součástí priorit zmocněnkyně vlády pro lidská práva v oblasti prevence domácího násilí bylo proto i zvyšování povědomí o Istanbulské úmluvě a podpora odborné diskuse o jejích přínosech.

V srpnu 2019 zmocněnkyně vlády pro lidská práva revidovala překlad Istanbulské úmluvy do českého jazyka. Součástí revize bylo odstranění několika faktických chyb a úprava terminologie tak, aby více odpovídala kontextu České republiky. V září 2019 pak ve spolupráci s Ministerstvem zahraničních věcí a Ministerstvem spravedlnosti zpracovala zmocněnkyně vlády pro lidská práva návrh deklarace, který by Česká republika učinila při ratifikaci Istanbulské úmluvy. Smyslem deklarace je po vzoru některých dalších států Rady Evropy vyjádřit přesvědčení, že úmluva se týká ochrany před domácím násilím a násilím na ženách a že ji ČR bude naplňovat v souladu se svým ústavním pořádkem.

V červenci 2020 předložilo Ministerstvo spravedlnosti na základě doporučení Rady vlády pro rovnost žen a mužů návrh na ratifikaci Úmluvy vládě ČR. Před jejím projednáním a následným předložením návrhu na ratifikaci Úmluvy Parlamentu ČR

bude třeba ze strany Ministerstva spravedlnosti a zmocněnkyně vlády pro lidská práva pokračovat v osvětě u veřejnosti s cílem odstranit existující pochybnosti o jejím přínosu.

VII. Závěrem

Z výše uvedeného je zřejmé, jak je lidskoprávní agenda rozsáhlá a že pokrývá velmi různorodé oblasti a aktivity. Její význam stoupá v mimořádných situacích, jakou nepochybně představuje i pandemie covid-19. Je proto velmi dobře, že se podařilo v posledních dvou letech tuto agendu aktivizovat, personálně posílit a prohloubit spolupráci se členy zastupujícími v Radách, Výborech a Pracovních skupinách občanskou veřejnost. Původní nespokojenost těchto členů se zajištěním a vedením lidskoprávní agendy Úřadu vlády je již minulostí a naopak z posledních zasedání je zřejmé, že se postupně daří získávat důvěru ve smysluplnost a význam jejich práce. Tím se samozřejmě zvyšuje i možnost pozitivně působit na veřejnost a její vnímání ochrany lidských práv v České republice.

Další informace a aktuality z lidskoprávní agendy Úřadu vlády naleznete na našich webových stránkách:

<http://www.vlada.cz/cz/pracovni-a-poradni-organy-vlady/>.